

AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA MULTİKULTURALİZM (ELDAR BAXIŞ YARADICILIĞI ƏSASINDA)

Açar sözlər: tolerantlıq, fəlsəfə, multikulturalizm, yaradıcılıq, şair

Ключевые слова: толерантность, философия, мультикультурализм, творчество, поэт

Keywords: tolerance, philosophy, multiculturalism, creativity, poet

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində multikultural dəyərlər və ənənələr qədim dövrdən bugünümə qədər ədəbi düşüncə və bədii nümunələrdə əks olunmuşdur. Mövcud milli-mədəni müxtəliflik və etnik-dini dözümlülük mühiti Azərbaycanı çoxmillətli, çoxkonfensiyalı diyar kimi dünya miqyasında mədəniyyətlərarası dialoqun bənzərsiz məkanına çevirmişdir. Multikulturalizm – ayrıca götürülmüş ölkədə və bütövlükdə dünyada müxtəlif millətlər və dinlərə məxsus insanların mədəni müxtəlifliklərin qorunması, inkişafı və harmoniyasına, azsaylı xalqların, dövlətlərin milli mədəniyyətinə, integrasiyasına yönəldilmişdir. [2, s.6]

Multikultural və tolerant dəyərlər ümumbəşəri xüsusiyyətlərə malikdir.

1960-1990-cı illər Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli şairi Eldar Baxış yaradıcılığında ümumbəşəri mövzulara yer vermişdir. O, 1977-ci ildə qələmə aldığı “İydə çiçəyi” kitabında Cənubi Amerikanın Çili Respublikasının məşhur müğənnisi Viktor Xaranın vaxtsız və amansız ölümü ilə əlaqədar “Qu nəğməsi” şeirini yazmışdır. Bildiyimiz kimi, Qu quşu heç vaxt mahnı oxumur, yalnız ölümü yaxınlaşanda həmişə yangılı səslə son nəğməsini oxuyur. Qədim yunan dramaturqu Esxil özünün məşhur “Aqamennon” faciəsində bu mövzuya toxunaraq Kassandranın son sözlərini elə bu cür söyləyir: “O, bir Qu quşu kimi özünün gileyli ölüm mahnısını oxudu”.

Viktor Xaranın ölümündən bərk sarsılan şair Eldar Baxış özünün ondan əvvəl bu dünyadan köçdüyünü, yalnız qaldığını ürək ağrısı ilə ifa etmişdir:

Oxuyanam, səsim yoxdur,
Danışanam, dilim yoxdur.
Viktordan tez mən ölmüşəm,
Daha mənə ölüm yoxdur. [1, s.7]

Qapı döyülür...zamansız və amansız ölüm Viktor Xaraya və onun ətrafındakı insanlara gözlənilməz zərbə olur. Bu günün bu qapı döyüntüsü elə ilk xəbərdardırlar idi:

Onlar idi,
əllərində nə istəsən;
qanun, güllə,
Əllərində nə istəsən;
Yumruq, şillə. [1, s.8]

Meydanda əlləri kəsilən məşhur müğənninin son dəfə zümzüməsi qulaqlarda pıçıltı olaraq qaldı:

Bu nəğməni ürəyimdən
çıxardıram tikan kimi
dolan bulud boşalacaq
boşaldıram ürəyimi.
Yönü bəri düşəcəkm
ürəyimin bu nəğməsi?
Bu nəğməyə deyərsiniz
gitaranın qu nəğməsi. [1, s.8]

Şair adəti üzrə yazdığı bütün şeirlərdə bir obraz olaraq özünü də yaradır. Poetik nümunənin son bəndində də bunu ustalıqla qələmə alıb:

Nəğmənin qarşısına,
tüfənglə çıxana bax!...

Coan qızları ilə
məni aldı araya.
İtirdim mən özümü
döndüm Viktor Xaraya. [1, s.9]

Şairin digər əsəri gənc yaşında ömrünə son qoyulmuş Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Aleksandr Matrosovun xatirəsinə həsr etdiyi “İki həzin nəğmə” əsəridir. “Birinci güllə” və “Qayıtdın” adlı başlıqlardan ibarət 2 hissəli əsərdə “güllə” və “heykəl” motivinə müraciət edərək şair qısa məzmununda dərin məna işıqlandırmışdır. Aleksandr Matrosov II Dünya müharibəsi dövründə Sovet İttifaqının əsgəri idi. Qeyri-adi istedadla sahib olan bu gənc müharibə zamanı bədəni ilə alman pulemyotunu bloklamışdır. Bu və bir sıra yüksək qəhrəmanlıq və şücaətinə görə ona ölümündən (27 fevral 1943-cü il) sonra “Sovet İttifaqı Qəhrəmanı” adı verilmişdir. Müəllif ona Saşa deyərək müraciət edirdi. Poetik nümunənin I hissəsində ömrünün on doqquzuncu ilində aramsız faşist gülləsinə tuş gələn Saşanın təsviri verilib.

II hissədə isə daha dərin məna vardır. Bəşər cinsi əslində heç vaxt ölmür, fərqli dövrlərdə yenicən fərqli qəlibdə yer alır. Burada da şair qəhrəmanın təsvirini balacalıq vaxtına, alma ağacından yıxılan vaxtlarına aparır. O yenə də qəhrəmandır və yaşayır. Lakin bu dəfə daşlaşmış bir obraz olaraq “heykəl” olaraq yaşadlarının yanına qayıdır:

İndi düşdün
yumşaq səhifəsinə
kitabın,
jurnalın,
qəzetin.
Düşdün qəhrəmanların sırasına
heykələ dönüb,
qayıtdın
yaşadlarının arasına

Ədəbiyyat:

1. Baxış Eldar. İyda Çiçəyi. Bakı.Gənclik. – 1977.-25 s.
2. Babayeva Fəridə. Azərbaycanda multikulturalizm ənənələri. “Yeni Azərbaycan”.- 2020.-11 yanvar, N 04.-s.6

Büşra Yener
Selçuk Üniversitesi

EĞİTİMDE YAPAY ZEKA: YABANCI DİL OLARAK İNGİLİZCE ÖĞRENİMİNDE YENİLİKÇİ UYGULAMALAR (CHAT GPT ÖRNEĞİ)

Anahtar kelimeler: *Yapay Zeka, Çeviri Teknolojileri, İngilizce Öğrenimi, Yabancı dil öğrenimi*

Keywords: *Artificial Intelligence, Translation Technologies, Learning English, Foreign Language Learning*

Ключевые слова: *Искусственный интеллект, Технологии перевода, Изучение английского языка, Изучение иностранных языков*

Dil, insan hayatında iletişimi kolaylaştırmakta, çeşitli ekonomik fırsatları ortaya çıkarmakta, sosyal bağlar kurmaya ve eğitim araştırma alanlarında yardımcı olan bir faktördür. Küreselleşme kavramı ile dünya artık daha küçük ve ulaşılabilir olmaktadır. Birçok alanda yapılan gelişmeler diller sayesinde artık dünyanın her yerinde yaşanmaktadır. Yabancı dil bilmek, bu süreçlerin içinde daha etkin rol almayı sağlar. “Yabancı dil öğrenmek toplumsal açıdan gelişmişlik göstergesi olduğu gibi bireysel açıdan da insana özgüven veren, farklı bakış açıları sunan, kişisel gelişimin önünü açan bir faaliyettir. Başka bir deyişle yeni bir dil, yeni bir kültür, yeni bir vizyon demektir” [4, s.248].

Dünya geliştikçe yabancı dil öğrenme kanalları da aynı şekilde değişmiştir. Teknolojinin bu denli yaygın olmadığı zamanlarda yabancı dil öğrenimi daha geleneksel ve manuel yöntemlerle kısıtlıydı. Dil kursları, kitap, kaset ve Cd’ler, radyo ve televizyon yayınları, hatta yurtdışı dil eğitim programları gibi